

tomból: a szolgáltság lágy öléből és biztonságából, onnét, ahol búza terem, és még bőség is van, ahol „egy év negyven évet terem”. Ahol fűszeres a termés: bilincsek alatt. „Fájó földön” akart Mózes menetelést, addig tartót, „míg az utolsó szolga is elfeledi önnön nevét”, míg generációk generációja járja negyven éven át a talpat égető homokot, hogy még a szolgáltság emlékét is elfelejtse. Mert tudta Mózes: „Szolgának szerezni országot az ugyanaz a szolgáltság.” Mert ezt nem akarta, ezért kellett a negyven év.

Van a kötet végén egy sor hétköznap. Ismerős dolgok mind. De olyanok, amelyek meglepetést rejtenek. Mint ez: „Minden út tovább is visz, csak a zsákutca vezet *valahová*.” Vagy ez a másik, a szeretetről: „Ha a farkas nem szeretné a bárányt, nem enne meg.” Tudja a csuda, talán ott van a filozófia és a bölcsesség különbsége, hogy az egyik az értekezés nyelvén szól, a másik a paradoxon által. Amelynek ügylehet nyelvtana sincsen. Vagy ha van, csak azért, hogy átlépjük határait, kifordítsuk értelmét, akár egy kesztyűt. Összeborzoljuk a nyelvet. Vagy kiöltjük. De inkább idézek: „S a nyelvészeket egyáltalán nem zavarja, ha hülyeségeket beszélünk, hisz a hülyeségnek sincs más nyelvtana.”

Botladozunk a világban, még saját lábunkban is megbotlunk. Saszet Géza verseit olvasva nagyanyám jut eszembe, amikor keresztes rajzolva a kenyérré, megszegi azt. Ahogy kibuggyan az illat, egyszerre és hirtelen. Illat, amely egymagában is laktató. Mintha a vers is kenyér lenne. Illatában biztosan hasonló, talán ezért ajánlották költők kenyér helyett néha. Mert kell a költészet, akár a kenyér. Inkább kenyérhez hasonlítom, nem virághoz. Egy kötet: szekérderkényi. Vagy a mai világunk szerint: kenyeret szállító autó. Lehetne ez is egy kötet címe — a nekünk hozott kenyérré gondolva. (*Dacia*, 1972.)

T. Z.

TÉKA

MAROSÁN GYÖRGY: AZ ÚTON VÉGIG KELL MENNI

A nagy történelmi sorsfordulóktól, a társadalmak képét átforgató változásoktól terhes korok mindig kedveztek a memoáriróadalomnak. A szaporodó emlékezésekben s olvasóiknak növekvő táborában nemzedékek igénye nyilvánul meg. A nagy átalakulás tevékeny részeseinek (és átélőinek) igénye, akik — helyük végső átadása előtt — szívet készítenek, elébe mennek a történelmi ítékezésnek, kicsit talán bele-szólni is akarva ebbe az ítékezésbe. S annak az új nemzedéknek az igénye, amely már a változás *utáni* kor

szülötte, s *jelenének* jobb megértéséért, tájékozódási pontjainak biztosabb felvételéért fordul a múlthoz, az emlékező közvetlen — szinte „érzéki” — tapasztalataihoz. Nem véletlen hát, hogy századunk nagy változásokat magukban hordozó évtizedeinek átélői (Münnich Ferenctől Déry Tiborig, Hevesi Gyulától Veres Péterig) egyre-másra jelentkeztek emlékeik publikálásával. S az sem véletlen — sokkal inkább múltunk megismerésének fokozódó igénye —, hogy ez a memoárhullám lassan elérkezett az 1945-tel kezdődő korszak bemutatásához is.

Marosán György önéletrajzi trilógiájának középső darabja — eltérően az

emlékezések jelentős hányadától — több okból is megkülönböztetett figyelmet érdemel. Kiemeli írását a memoárok többségéből a szerző múltbéli jelentős politikai funkciója: 1945—48 között ugyanis (ezt az időszakot tárgyalja) Marosán a szociáldemokrata baloldal egyik legjelentősebb vezetője, a párt főtítkárhelyettese volt. Ez a tény már önmagában elegendő lenne az olvasói érdeklődés felkeltésére, hiszen az akkori szociáldemokrata és kommunista felső vezetők többsége már nem írhat emlékezést. Ám Marosán könyvének mégsem az a legfontosabb jellemzője, hogy mint egykori vezető politikus fontos, olykor sorsdöntő eseményekről tudósíthat. Írásának jellegét az adja meg, hogy Marosán — tudósosan szólva — olyan kiváló praktikus, mindig élet- és eseményközben levő szervező volt, aki felismert alapigazságaihoz hű maradt, és élményeiről — az emlékezés objektív határain belül — híven számol be. Saját szavaival: „Akárhova kerültem: szakszervezeti munkás és pártmunkás voltam — ahogy a régi, klasszikus szóval jelölték: propagandistának, agitátornak tartottam magam. A tömegből nőttek ki, ahol a cím és a rang nem játszott szerepet.” „Agitátor” volt, s önéletrajzában ma is a praktikus, a gyakorlati pártmunkás szemével eleveníti fel és értékeli az eseményeket, az embereket.

Ez az elméletileg talán szűkös szemlélet hatja át szinte minden sorát. S mivel művének középpontjában a két munkáspárt együttműködésének és a reakcióval vívott harcuknak a kérdése áll, ezeket az oly fontos politikai csatározásokat hozza életközbe. Vidéki szervező útjainak, a szociáldemokrata jobb- és baloldali harcának, a két munkáspárt egy-egy „rázósabb” közös akciójának bemutatásakor pedig — ehhez elég jól ír Marosán — szinte izzik a levegő: s eközben egyszerre bontja ki saját egyéniségét — különösen ott, ahol cselekvés, munka közben mutatja meg önmagát, ahol az eseményekből világlik ki az 1945—48 közötti Marosán György — és a politikai harcok léghőjét. Ez a korfestés talán legna-

gyobb értéke könyvének. (Bár néhol hatáskeltő részletekkel is találkozunk!) S ugyancsak érdekes, tanulságos portrékat vázol fel mindazokról, akikkel kapcsolata volt: Szakasits Árpádtól Rákosin át Vas Zoltánig szinte minden akkor jelentős szociáldemokrata és kommunista vezetőről ír. Nemegyszer pedig különösen értékes megfigyeléseivel teszi gazdagabbá az eddig csak többé-kevésbé ismert politikusok jellemzését. Így van ez Révai József s különösen Rajk László esetében, akikkel a tárgyalt időszakban Marosán szoros munkatársi, baráti kapcsolatban volt.

Természetesen Marosán György könyvének gyakorlati politikusi szemlélete — minden előnye ellenére — bizonyos vonatkozásban megsápasztja mondanivalóját. Több minden kiesik így nézőteréből, vagy halványabban jelenkezik. A politikai eseményekre koncentráció következménye, hogy olyan jelentős, de nem közvetlenül politikai kérdés, mint például a szociáldemokrata párt gazdasági bázisának a bemutatása, elmarad a könyvből. Ahol pedig elméleti jellegű kérdéseket érint, ott érezhetően bizonytalanabbá válik. Így — egyetlen példát említve — bár jól hangsúlyozza a szociáldemokrata baloldal jelentőségét, történelmi fontosságát a szövetségi politika — vagy ahogy Marosán mondja: a munkásegység — megvalósításában, az olvasó előtt fejtegetéséből mégsem válik világossá, hogy *mi volt az a speciális vonás* a baloldali szociáldemokratákban, ami elkülönítette őket az átlag szociáldemokratáktól, és az MKP-hoz közelítette, de szervezetileg mégis az SZDP-hez kötötte őket.

E mű hiányainak, erényeinek „leltára”, az emlékezés egészének pontos történeti értékelése nyilvánvalóan csak a szűkebb korszak szaktudósainak feladata lehet, akik elvégezhetik e memoárnak és a levéltári, könyvészeti stb. adatoknak az összevetését, filológiai ellenőrzését. Annyi azonban máris kimondható, hogy a Marosán György által belátott politikai események történeti súlya, írásának tárgyilagossága, megelevenítő ereje jelentős önéletrajzi

munkát eredményezett, s közelebb segítette a történettudományt a korszak politikai történetének jobb megismeréséhez. (*Magvető*, 1972.)

LENGYEL ANDRÁS

FÁBRI PÉTER: FOSZTÓKÉPZŐKKEL

Hálátlan feladat fiatal költő első könyvéről írni, s nem különösen üdös dolog ez Fábri Péter esetében sem.

Mint elsőkötetes költőt, ajánlani kellene az olvasónak versei bátorságáért, merészségéért, őszinteségéért. Ezt szívesen is tenném, ha nem ütköznék nála örökösen a mindenáron eredetiségre törekvésbe, a természetes áradás, a fegyverzettség hiányába; ha nem éreznék lépten-nyomon erőltettnak, túlzottnak, néha még modorosnak is Fábri Péter költészetét.

Már a cím is egy minden ellen lázadó fiatal költőt sejtet, aki így mutatkozik be olvasóinak: „Meg kell hát tanulnom tudatosan formálni ezt a kort, vagyis első lépésként önmagammat. Persze ezt megállapítani művészetnek kevés lenne. De ha az átalakulás-átalakítás folyamatát sikerült megragadnom, akkor az sikerült, amire törekedtem. Mert minden változás új változások lehetőségét hordja magában, és így válhat tette a pusztá szó. És nem csak beszélni akarok.”

Kétségtelen tudatosságát, feladatvállalását méltányolnunk kell, s nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy egy rendkívül fiatal költőről van szó. Ezeket a verseket egy 16—18 éves fiatalember írta.

Meghökkenetnek Fábri Péter ötletei, amelyek szellemesek, s helyenként a látszat ellenére valóban mélyebbek, s úgy tűnhet, egy sokat megért, sok mindent világosan látó költővel találkoztunk. Hamarosan rá kell azonban jönnünk, hogy Fábri Péter versképző élménye meglehetősen kevés. Ebből fakad az olvasónak az a hiányérzete, melyet a fiatal költő fejlett formakultúrája, műveltsége, jó formaérzeke sem tud betölteni.

Mindezek ellenére mégis érdemes kezünkbe vennünk a „Fosztóképzőkkel” című kötetet, mert a versek között van néhány, amelyben már nem a pusztá szónokiasság dominál, amelyben a tagadás mellett ott van a vállalás, amelynek sorai helyenként megdöbbenően igaznak, őszintének tűnnek.

Fábri Péter költészete még sok mindent rejtegethet magában. Rajta múlik, hogy mi lesz belőle, rajta múlik; azon, hogy mit választ a kötetében vázolt lehetőségek közül, mert vannak versei között olyanok, melyekben háttárt szab önmagának, fegyverzettebbnek tűnik; s ezek a versek valóban nincsenek híján tehetségnek, őszinte tudatosságnak, elvonatkoztató erőnek, s melyekből kiderül, hogy célja, határozott célja van ezeknek a soroknak. És itt a lázadás sem önmagáért való, a határozott célnak van alárendelve (*Tények, Filozófia, Még el se mondtam, Gyáva bátrak ellen*).

A kötet záróversében — mintegy önértékelését adva — így szól a költő: „s hiába hallgatnék ma már a / bölcsék szavára: / fegyver vagyok, mely, ha nem másra / tüzel magára.” (*Magvető*, 1972.)

SZIGETI LAJOS